

ЗМІСТ

Вступ	
«Сова Мінерви вилітає в сутінках»	5
Глава I	
Світоглядні основи розвитку юриспруденції	7
Глава II	
Соціально-натуралістична теорія праворозуміння	43
Глава III	
Концепція законів природного права в соціально-натуралістичній юриспруденції. Принцип верховенства законів природного права	88
Глава IV	
Соціально-натуралістична кримінологія (основні положення)	107
Висновки	
Ідеї для соціальної практики, що впливають з соціально-натуралістичного праворозуміння і соціально-натуралістичної кримінології	128
Анотація	137

«З ВИДИМОГО ПІЗНАВАЙ НЕВИДИМЕ!»

Григорій Сковорода

**«До тих пір, поки люди не будуть
прислухатися до здорового розуму природи,
вони змушені будуть підкорятися або свавіллю
диктаторів, або ілюзіям натовпу».**

Вільгельм Швобель

ВСТУП

«СОВА МІНЕРВИ ВИЛІТАЄ В СУТІНКАХ»

Масове ураження людей сваволею і ілюзіями, що сьогодні спостерігається у всьому світі і проявляється у вигляді різноманітних соціальних аномалій (соціальних конфліктів, політичного волюнтаризму і утопізму, тероризму, злочинності, беззаконня, зловживання владою, дисбалансу в інтерпретації прав і обов'язків, корупції, правового нігілізму, аморальності, містицизму, обскурантизму, втрати критеріїв для розмежування добра і зла, істини і неістини тощо), може привести до глобальної кризи, якщо людство не знайде спосіб протидії цьому ураженню.

В основі аномалій соціальної практики людства знаходяться аномалії світогляду, який спотворюються – за виразом Ф. Бекона – «ідолами-привидами», тобто злоякісними («токсичними») соціальними ілюзіями.

«Видимість замінює дійсність» – такий невтішний діагноз нашого часу.

В цьому контексті ознак загальної кризи суспільного життя людей слід також розглядати проблему забезпечення правопорядку як основи суспільного життя людей. І тут є достатньо підстав вважати, що сьогодні людство переживає стан, за якого настають, так би мовити «сутінки права». Це стан, коли те, що ми називаємо «правом» перетворюється на інструмент свавілля в руках людей.

Саме в цей час «сутінків права» виникає нагальна потреба пошуку нового праворозуміння у світлі відповідного світогляду. Так було завжди при настанні тих чи інших соціальних криз («сутінків»). Як образно кажуть, згадуючи вислів німецького філософа Г. Гегеля, «Сова Мінерви вилітає в сутінках», маючи на увазі, що потреба в світлі адекватного світогляду

(тобто, в баченні «сови Мінерви» – богині мудрості) актуалізується тоді, коли настають «сутінки» в суспільному житті людей.

Виходячи із зазначеної ситуації, автором з 1993 року здійснюється спроба відродження ідеї природного права у світлі соціального натуралізму¹.

¹Костенко О.М. *Natura incognita. Про соціальну природу та її закони.* – Одеса : Фенікс, 2019. – 184 с.; Костенко О.М. *У світлі соціального натуралізму (вибране).* – Київ : Паливода А.В., 2020. – 812 с.

ГЛАВА I

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Очевидно, будь-яка соціальна патологія, що проявляється в тих чи інших кризах, є відхиленням від певної соціальної норми. У чому ж полягає нормальність суспільного життя людей і чим вона визначається?

Ідея про те, що життя людей у суспільстві визначається законами, які не залежать від їхньої волі і свідомості, з'явилась вже на початку історії людства. Про це свідчать історичні артефакти (зокрема, манускрипти, вірування тощо), а також світоглядні уявлення відомих мислителів різних часів і народів, починаючи з досократиків, а потім Сократа, Платона, Аристотеля, стоїків, римських юристів, Фоми Аквінського, Гуго Гроція, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, В. Блекстона, Т. Джефферсона, Е. Дюркгейма та інших провідників ідеї про упорядкування життя людей законами, ЯКІ Є ЗАКОНАМИ ПРИРОДИ, тобто не є витворами волі і свідомості людей.

Що ж таке є ПРИРОДА, закони якої реально існують і діють у світі, зокрема в соціумі?

Філософія, як засіб пізнання цілого світу, який відкривався перед людиною, почалася з пошуку **першооснови** усього суцього. Цю першооснову було названо «**Природою**». Це ж не випадково саме Природі присвятили свої основні філософські твори, які були названі «Про природу», такі, зокрема, філософи: Анаксагор, Анаксимен, Геракліт, Горгій, Демокріт, Ксенофан, Мелліс, Парменід, Піфагор, Хріссіп, Емпедокл, Епікур. Поняття Природи як першооснови усього суцього залишається таким, що має світоглядне значення і сьогодні.

Влада Природи над усім сущим, зокрема над людьми, може здійснюватися не інакше, як через **Закони** цієї Природи.

Людям же, для того, щоб жити у злагоді із Законам Природи, потрібні **Воля і Свідомість**.

Якщо Природа є першоосною усього суцього, то звідси можна вивести **ідею природної цілісності світу, згідно з якою усе суще є частинами одного цілого – Природи, і існує не інакше, як за її Законами**. Нічого не природного, тобто такого, що існувало б не за Законами Природи, на світі не існує. Це означає, що не лише фізичні і біологічні явища існують за Законами Природи, а й соціальні явища теж існують за Законами Природи.

Отже, **Природа – це сутність, що породжує усе суще і дає йому закони** для існування. За своєю етимологією «Природа» на латині *natura*, що означає «народження», походить від *nasci* «народжувати». Таким чином, Природа – це те, що *породжує* дещо, а якщо породжує, то при цьому дає і свої **закони** для існування цього дещо.

В ході історичного процесу поняття Природа зазнавало певних трансформацій. Так, всупереч ідеї природної цілісності світу, поняття «Природа» в пізнішому трактуванні вже не означало першооснову, яка охоплювала усе суще, а було обмежено лише фізичними і біологічними явищами, тобто з цього поняття виключалися соціальні явища, які були позбавлені ознаки природності. Наступив час, за якого поняття «природа» і «суспільство» протиставлялися як різнорідні. Це привело до того, що в соціальних уявленнях людей суспільство було виведено із сфери дії законів Природи і стало вважатися витвором людської волі і свідомості, які наділялися незалежністю від законів Природи. А, будучи незалежними від законів Природи, воля людини перетворюється на сваволю, а свідомість – на ілюзії. От тоді й відбувається ураження великих мас людей сваволею і ілюзіями, що породжує різноманітні соціальні патології.

У соціальній практиці таким чином через спотворення уявлення про Природу і її Закони відкривається шлях для соціального (зокрема: політичного, економічного, правового, морального) волюнтаризму і соціального утопізму. Наслідком цього є різноманітні прояви соціальної патології: зокрема, такі